

ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ЯК ЕЛЕМЕНТ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЛЮДСТВА

*Перетяцько І. О., студ. (гр. ІК-11, ФІОТ КПІ ім. Ігоря Сікорського);
Качинська Н. Ф., ст. викл., Полукаров Ю. О., к.т.н., доц., Праховнік Н. А., к.т.н.,
доц. (каф. ОППЦБ КПІ ім. Ігоря Сікорського)*

Анотація. В даній статті охарактеризовано сутність поняття «екологічної безпеки», обґрунтовано її роль в контексті парадигми сталого розвитку. Авторами розглянуто екологічну безпеку як одну з пріоритетних соціальних категорій, яка виступає глобальною системою життєзабезпечення людства.

Ключові слова: екологічна безпека, національна безпека, людство, сталий розвиток, екологічні загрози.

Abstract. This article describes the essence of the concept of «ecological security», substantiates its role in the context of the sustainable development paradigm. The authors consider ecological security as one of the priority social categories, which acts as a global life support system for humanity.

Keywords: ecological security, national security, humanity, sustainable development, environmental threats.

Вступ. Екологічна безпека – це не просто набір заходів чи технологій, це передусім питання світогляду, цінностей, ставлення людини до навколишнього середовища. У сучасному світі, де техногенні катастрофи, зміни клімату, зниження якості води та повітря стали майже буденністю, розуміння важливості екологічної безпеки набуває особливої актуальності. Це вже не проблема окремих країн чи регіонів – це глобальний виклик, який потребує спільної відповідальності. Людство дедалі частіше стикається з наслідками власної байдужості до природи, що проявляється у вигляді засух, повеней, загибелі видів, зростання захворювань, пов'язаних із забрудненням довкілля. Тому варто не просто говорити про охорону природи як щось абстрактне, а розуміти, що це стосується кожного, без винятку. Екологічна безпека – це й про наше здоров'я, і про добробут, і навіть про можливість виживання майбутніх поколінь. І саме в цьому контексті тема екологічної безпеки як соціокультурної цінності набуває глибшого сенсу: вона вимагає переосмислення ролі людини в природному середовищі та відповідального ставлення до нього на рівні повсякденного життя.

Аналіз стану питання. Екологічна безпека є одним з невід'ємних елементів національної безпеки, що гарантує базові потреби людини та забезпечує захист людства в цілому від численних природних чи антропогенних загроз [1]. Коли мова заходить про цінності в екологічному контексті, ми маємо справу не просто з абстрактними уявленнями чи лозунгами про «любов до природи», а з реальними орієнтирами, що визначають спосіб мислення, поведінку і навіть світогляд людини. Поняття цінності в екології охоплює цілу низку складових: моральне ставлення до природи, розуміння її значущості для життя та здоров'я, а також готовність обмежити власні потреби заради збереження довкілля. Усе це

не виникає автоматично – цінності не передаються генетично, вони формуються в процесі соціалізації. Дитина, яка змалку бачить, як батьки кидають сміття повз урну, навряд чи в майбутньому буде сортувати відходи або дбати про довкілля. Але, якщо в сім'ї панує повага до природи, якщо навіть прості речі – не топтати траву, не ламати гілки дерев, не лякати тварин – пояснюються як моральна норма, тоді ця поведінка стає внутрішньою потребою.

Цінності – це не тільки про поведінку, це про глибинні переконання. Людина може знати, що вирубка лісів шкодить клімату, але якщо в її ціннісній картині світ зосереджений виключно на прибутку або особистій вигоді, вона все одно буде це підтримувати – мовчки або прямо. Тому екологічні цінності мають особливе значення: вони вимагають відмовитися від короткострокових вигід заради довготривалого блага. Це, мабуть, одне з найскладніших питань – адже сучасна культура часто формує уявлення, що головне – комфорт, споживання, розвиток, а природа повинна цьому лише слугувати. Насправді ж вона – не засіб, а умова нашого існування. Відповідно, дослідження окресленої проблематики є принципово важливим кроком на шляху практичного досягнення цілей парадигми сталого розвитку.

Метою даної статті є розкриття сутності поняття «екологічної безпеки» в контексті принципів сталого розвитку та національної безпеки.

Методики, матеріали і результати досліджень. Початок ХХІ століття дав поштовх низці проблем, які не являються чимось локальним, а носять загальнопланетарний характер. Однією з таких проблем стало відношення людини (людства) до природи та її складових. Складається враження, що люди наївно вважали, що природні ресурси є безмежними, а довкілля спроможне витримати будь-який антропогенний вплив. Саме в цей період почалося варварське знищення флори і фауни, а також природних копалин. Стрімке зростання промислового потенціалу призвело до жахливих наслідків, а в окремих випадках – до незворотних [2].

Ставлення до природи як до рівноправного «учасника» життя на планеті – одна з ключових екологічних цінностей. Це означає, що ми визнаємо: довкілля має право бути збереженим не тільки тому, що воно нам потрібне, а тому що воно є. Це вже філософський рівень мислення, але без нього будь-які спроби поліпшити екологічну ситуацію залишаються поверхневими. Якщо ж екологічні цінності глибоко закріплені в культурі суспільства, вони впливають на всі рівні – від індивідуального до політичного. І тоді екологічна безпека стає не чимось зовнішнім, що нав'язується згори, а внутрішньою потребою кожної людини.

Говорячи про екологічні цінності, важливо виділити ті, що мають фундаментальне значення для формування безпечної й гармонійної взаємодії людини з навколишнім середовищем. Насамперед це цінність життя. І мова йде не лише про людське життя, а про життя як явище – як найбільшу цінність усього живого. Саме з поваги до життя починається екологічна свідомість. Якщо людина бачить у природі не просто ресурси чи пейзаж для фото, а живу систему, яка має свою внутрішню логіку й цінність, вона вже не зможе так бездумно

втручатися в неї. З цього випливає друга ключова екологічна цінність – здоров'я. Людське здоров'я напряму залежить від стану довкілля. Забруднене повітря, токсична вода, хімічно оброблені продукти – усе це несе загрозу не лише окремим людям, а й цілій нації. Усвідомлення цього зв'язку між екологією і здоров'ям змінює пріоритети: те, що раніше здавалося «нормальним», як-от викиди з заводів чи паління сміття, стає неприпустимим [3].

Екологічна свідомість не може формуватися окремо від соціального середовища [4]. Якщо в родині чи в найближчому колі нормою є байдужість, цинізм або просто звичка «робити як усі», навіть найкращі знання можуть лишитись теорією. Але якщо в суспільстві є запит на відповідальність, коли сортування сміття – це не виняток, а звичка, коли діти бачать, як дорослі прибирають за собою на пікніку, а не кидають усе навкруги – тоді ці моделі поведінки перетворюються на частину повсякденності. Формування екологічної свідомості – це не дія в одному напрямку. Це постійний рух – між знанням і прикладом, між емоцією і дією, між індивідуальним і колективним. Вона не може бути примусовою, але її можна виростити – через повагу, через діалог, через приклад, через культуру. І тоді навіть ті, хто раніше ніколи не замислювався про екологію, починають по-іншому дивитись на світ, у якому живуть.

Поняття соціокультурного коду на перший погляд може здатися чимось складним, майже філософським, але насправді воно цілком приземлене, практичне і стосується кожного з нас. Це те, що визначає, як ми поведимось у суспільстві, що вважаємо нормальним або неприйнятним, що передаємо з покоління в покоління не лише словами, а й способом життя. По суті, соціокультурний код – це сукупність уявлень, звичок, символів, норм, які формують ідентичність спільноти, її цінності, реакції, уявлення про добро і зло, про належне й неприйнятне. Ми навіть не завжди усвідомлюємо, що діємо згідно з ним – просто поведимось так, як «прийнято», «як нас вчили», «як правильно». І саме в цьому полягає його сила. Соціокультурний код не потребує щоденного пояснення – він закріплений у традиціях, мові, поведінці, навіть у тому, як людина ставиться до простих речей: кинути сміття під ноги чи донести до урни, зірвати квітку в лісі чи залишити її там, переплатити за екологічно чистий товар чи вибрати дешевий, але шкідливий для довкілля варіант.

Висновки. Отже, зміцнення екологічної безпеки можливе лише в тому випадку, якщо воно ґрунтується на глибокій зміні мислення – від споживацького до відповідального, від байдужості до співпричетності. І кожен, хто замислюється над цим, хто змінює щось у собі чи навколо себе – уже є частиною цієї зміни. Бо захист природи – це не справа «когось» і не «одна з тем». Це – умова нашого життя. І якщо ми не зробимо природу цінністю – вона перестане бути ресурсом. Вона просто перестане існувати.

Література

1. Хилько М. І. Екологічна безпека як фундаментальна складова

національної безпеки // Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія політичні науки, 2021. С. 69-75. <https://doi.org/10.31558/2617-0248.2021.6.11>.

2. Лутковська С. М. Сутність системи екологічної безпеки сталого розвитку в умовах глобальної економіки // Ефективна економіка, 2020. № 4. 10 с. <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.4.56>.

3. Кратко О. В., Мунтян Л. Я., Демчук Л. І. Екологічна безпека України в контексті сталого розвитку // Екологічні науки, 2021. Т. 7. С. 219-224. <https://doi.org/10.32846/2306-9716/2021.eco.7-34.37>.

4. Совгіра С. Екологічна культура в аспекті освіти для сталого розвитку суспільства // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету, 2023. №. 2. С. 17-24. <https://doi.org/10.31499/2307-4906.2.2023.282448>.